

Çocuklukta Onaylamayan Çevre Ölçeği (ÇOÇÖ) Türkçe Formu'nun Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması

Emre Han Alpay¹, Zümrüt Bellur¹,
Arzu Aydın¹

¹Mersin Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi,
Psikoloji Bölümü, Mersin - Türkiye

ÖZ

Çocuklukta Onaylamayan Çevre Ölçeği (ÇOÇÖ) Türkçe Formu'nun geçerlik ve güvenilirlik çalışması

Amaç: Çocuklukta Onaylamayan Çevre Ölçeği (ÇOÇÖ) çocukluk yılları boyunca deneyimlenen onaylanmama yaşantılarını geriye dönük olarak değerlendirmek amacıyla geliştirilmiştir. Türkçede çocuklukta onaylamayan çevreyi değerlendirmeye yönelik bir araç olmadığı bilindiğinden, bu çalışmada ölçeğin psikometrik özelliklerinin incelenmesi ve Türkçeye uyarlanması amaçlanmıştır.

Yöntem: Ölçek önce Türkçeye çevrilmiş daha sonra da orijinal dili olan İngilizceye ters çevirisi yapılmıştır. Çalışmaya 303 üniversite öğrencisi katılmıştır. Katılımcılara ÇOÇÖ ile birlikte Kısaltılmış Algılanan Ebeveyn Tutumları Ölçeği-Çocuk Formu (KAET-Ç) ve Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği (RBSÖ) uygulanmıştır.

Bulgular: Doğrulamalı faktör analizi incelendiğinde elde edilen değerlerin her iki form için de kabul edilebilir düzeyde olduğu belirlenmiştir. ÇOÇÖ anne formunun KAET-Ç anne aşırı koruma, reddedici alt boyutları ve RBSÖ ile arasında pozitif yönde ve düşük düzeyde bir ilişki olduğu görülmektedir. Öte yandan ÇOÇÖ anne formunun KAET-Ç anne formunun duygusal sıcaklık alt boyutu ile negatif yönde ve orta düzeyde ilişkili olduğu görülmüştür. ÇOÇÖ baba formu ile ilgili analiz sonuçlarına bakıldığında bulguların ÇOÇÖ anne formu ile aynı doğrultuda olduğu görülmüştür. Mevcut çalışma kapsamında ÇOÇÖ anne ve baba formlarının Chronbach alfa değerleri sırasıyla 0.84 ve 0.87 olarak hesaplanmıştır.

Sonuç: Bulgular Türkçeye uyarlanan ÇOÇÖ'nin psikometrik açıdan kabul edilebilir düzeyde güvenilir ve geçerli olduğunu göstermektedir.

Anahtar kelimeler: Benlik saygısı, ebeveynlik tarzları, geçerlik, güvenilirlik, onaylamayan çevre

ABSTRACT

The reliability and validity of the Invalidating Childhood Environment Scale (ICES) - Turkish Version

Objective: The Invalidating Childhood Environment Scale (ICES) was developed in order to assess the childhood experiences of invalidation retrospectively. As there is no tool to assess the invalidating environment for Turkish samples, the current study aimed to examine the psychometric properties of the scale and to adapt it to the Turkish language.

Method: The English scale was first translated into Turkish and then a back translation was made into the original language. Three hundred and three university students participated in the study. Along with the ICES, Short Form of the EMBU (Egna Minnen av Barndoms Uppfostran [My Memories of Upbringing]) and the Rosenberg Self-Esteem Scale (RSES) were also administered.

Results: According to the results of confirmatory factor analysis, it was seen that the values obtained were acceptable for both forms. It was found that the ICES mother form has positive and low associations with EMBU mother overprotection, EMBU mother rejection, and RSES. The ICES mother form was found to be highly and negatively associated with the EMBU mother warmth subscale. The same correlations as for the mother form were found in the ICES father form. According to the results of the current study, Cronbach's alpha coefficients of ICES for mother and father forms were found to be 0.84 and 0.87, respectively.

Conclusion: The findings of the current study show that the Turkish version of the ICES has acceptable levels of reliability and validity.

Keywords: Self-esteem, parenting styles, validity, reliability, invalidating environment

Bu makaleye atıf yapmak için: Alpay EH, Bellur Z, Aydın A. The reliability and validity of the Invalidating Childhood Environment Scale (ICES) - Turkish Version. *Dusunen Adam The Journal of Psychiatry and Neurological Sciences* 2018;31:40-49. <https://doi.org/10.5350/DAJPN2018310104>

Yazışma adresi / Address reprint requests to:
Emre Han Alpay,
Mersin Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi,
Psikoloji Bölümü, Çiftlikköy Kampüsü,
Çiftlikköy/Yenişehir, Mersin, Türkiye

Telefon / Phone: +90-324-361-0001/4711

Elektronik posta adresi / E-mail address:
emrehan@hotmail.com

Geliş tarihi / Date of receipt:
16 Haziran 2017 / June 16, 2017

İlk düzeltme öneri tarihi /
Date of the first revision letter:
6 Ağustos 2017 / August 6, 2017

Kabul tarihi / Date of acceptance:
7 Kasım 2017 / November 7, 2017

GİRİŞ

Duygusal ve davranışsal sorunların gelişiminde etiyolojik bir faktör olarak aile ve ebeveynlerin rolü her zaman önemli bir yer tutmaktadır. Anne babanın ebeveynlik tarzları, disiplin yöntemleri, iletişim biçimleri ile çocuğun uyumu ya da psikolojik belirtileri arasındaki ilişkilerin bildirildiği çalışmaların (2) yanında, yetişkinlikte psikopatoloji düzeyi ile geriye dönük olarak incelenen ebeveyn-çocuk ilişkilerine odaklanan çalışmalar da (3) oldukça fazladır. Bu çalışmalardan bazıları (4,5) 1990'lardan bu yana 'çocuklukta onaylamayan çevre' ile erişkinlikte psikopatoloji arasındaki ilişkiye dikkati çekmektedir.

Linehan'ın (6) biyososyal modelinde yer alan 'çocuklukta onaylamayan çevre' kavramı ile kastettiği, çocuğun duygusal deneyimlerinin ebeveynleri tarafından onaylanmaması, bazı duyguların dışavurumu ya da ifade edilmesinin cezalandırılması, yok sayılması ya da değersizleştirilmesidir. Bunun sonucunda ise çocuk; (a) duygularını onaylamamayı öğrenir, (b) duygularını tanıma ve düzenleme konusunda ciddi güçlükler yaşar, (c) yaşadığı huzursuzlukla başa çıkmak için uyumsuz yollara başvurur (7).

Kohut tarafından ortaya konan kendilik psikolojisi kuramında da benzer bir yaklaşımın olduğu bilinmektedir. Kohut'a göre (8,9) kendilik, bebeğin ve daha sonra çocuğun ülküleştireilmiş ve aynalayan kendilik nesneleriyle yaşadığı deneyimleri içselleştirmesi ile gelişir. Kendiliğin işlevleri olan; kendi kendini yatıştırma, güven ve bütünlük duygusu sağlama, duygu düzenlenmesinin öğretilmesi, özdeğer duygusunu geliştirip sürdürme gibi ruhsal düzenlemeler erken gelişim döneminde bebek için kendilik nesnesi olan anne tarafından yürütülür (10). Annenin çocuğa yaklaşımı, onunla kurduğu ilişki bebeğin gereksinimlerini doğru algılayan ve uygun tepkiler veren bir empati özelliği taşıyorsa, bebeğin kendilik duygusunun gelişebilmesi için gerekli deneyimleri sağlayabilir ve bu empatik yaklaşım sayesinde anne bir ayna görevi üstlenerek, bebeğin kendilik nesnesinin yaşantılarını ve duygu durumlarını kendisininmiş gibi algılamasını sağlar (10). Bu ayna görevi, yani bebekteki kendilik gelişiminin temelini oluşturan bu işlev, aynalama/mirroring olarak

tanımlanmıştır (11). Kendilik nesnesinin empatik olmadığı durumlarda ise aynalama, içselleştirme ve ayrışma süreçleri aksayacağından kendilik gelişimi gerektiği şekilde tamamlanamaz ve kendilik bozuklukları oluşur. Kohut (11) kendilik bozukluklarını; psikozlar, şizoid, paranoid, narsisistik kişilik bozukluğu, sınır durumlar ve narsisistik davranış bozukluğu olmak üzere beş alt başlık altında toplamıştır.

Linehan (6) onaylamayan çevrenin sonuçlarını dört ana başlık altında açıklamıştır. Buna göre onaylamayan çevrenin sonuçlarından ilki, çocuğun duygusal tepkilerini uygun bir şekilde tanımlamayı ya da kontrol edebilmeyi öğrenememesidir. Bunun nedeni çocuğun duygusal dışavurumlarının onaylanmaması; duygularını nasıl kontrol edebileceği öğretilmeden bunları kontrol altında tutmasının istenmesi ve son olarak duygusal açıdan kırılan olan çocuğun problemlerinin görmezden gelinmesi, dolayısıyla da bu problemlerin çözülmesi için çaba harcanmamasıdır. Onaylamayan çevrenin ikinci sonucu, karşılaşılabilecek problemlerin çözümünün fazlaca basite indirgenmesinden ötürü çocuğun huzursuzlukla nasıl baş edebileceğinin ya da nasıl gerçekçi hedefler ve beklentiler oluşturabileceğinin çocuğa öğretilmemesidir. Üçüncü sonuç aşırı/uç duygusal tepkilerin oluşmasıdır. Onaylamayan çevrede çocuğun tepkisi ancak ve ancak uçlarda duygusal tepkiler verildiğinde, ya da aşırı uç problemler sergilediğinde karşılık görebilmektedir. Olumsuz duyguların tutarsız bir şekilde cezalandırılması ve aşırı/uç duyguların tutarsızca teşvik edilmesi çocuğun duygusal engellenme ve uç duygusal durumlar arasında gelgitler yaşamasına neden olur. Son olarak onaylamayan bir çevre çocuğa kendi duygusal ve bilişsel tepkilerinin kişisel ya da durumsal olaylarda geçerli tepkiler olabileceğine güvenmesini öğretmede başarısız olur. Bunun yerine çocuğa kendi deneyimlerini aktif bir şekilde onaylamamayı, bunun sonucunda da davranışlarını, düşüncelerini ve duygularını çevresinden aldığı ipuçlarına göre düzenlemeyi öğretir. Dolayısıyla onaylamayan kişiler ya buldukları çevreyi terk ederler ya da davranışlarını içinde buldukları sosyal çevrenin kabul edeceği şekilde değiştirirler.

Onaylanmamanın kişisel ve kişilerarası olumsuz sonuçları olduğuna dair giderek daha fazla araştırma

bulgusuna rastlanmaktadır. Gerek depresyon, anksiyete, sosyal kaçınanlık gibi içe yönelim belirtileri; gerekse antisosyal kişilik ve psikopatolojide görülen dürtüsellik, kurallara uymama, saldırganlık gibi dışa yönelim belirtileri ile ilişkili olduğu bildirilmektedir (12,13). Dahası onaylanmama deneyimi; duygu düzenlemede güçlükler, romantik ilişkilerde doyumsuzluk ve işlevselliğin bozulması gibi kişilerarası güçlüklerle de ilişkili bulunmaktadır (14).

Mountford ve arkadaşları (1) çocukluk yılları boyunca deneyimlenen onaylanmama yaşantılarını değerlendirmek üzere Çocuklukta Onaylamayan Çevre Ölçeği (ÇOÇÖ) aracını mevcut çalışma kapsamında geliştirmişlerdir. Yeme bozukluğu belirtileri ile çocuklukta onaylamayan çevre ve huzursuzluk toleransı (distress tolerance) arasındaki ilişkilerin incelendiği bir araştırma projesi kapsamında geliştirilmiş olan ölçek, geriye dönük bilgi almaya dayalı bir özbildirim aracıdır. Bugüne değin ölçeğin kullanıldığı sınırlı sayıda çalışmada onaylanmama algısının en fazla sınır kişilik bozukluğu (15-18) ve yeme bozuklukları (19-21) ile ilişkisi incelenmiştir.

Alanda Linehan'ın (22) onaylanmama yaşantılarına dair kavramsallaştırmasına benzer bir yapıyı ölçen başka araçlar da (ör: Ebeveyn Kabul ve Red Ölçeği) (23) bulunmaktadır. Bununla birlikte mevcut ölçeğin madde sayısının az olması aracın benzer yapıyı ölçen diğer ölçeklerden üstün bir özelliği olarak görülebilir. Ayrıca Linehan'ın (6) modelinde onaylamayan çevrenin gelişim sürecindeki çocukta kendi duygusal deneyiminin doğru olmadığı algısını oluşturabileceği ileri sürülmektedir ve bu durumun duygusal huzursuzluğu tolere etme ya da duygusunu isimlendirebilme becerilerini içeren duygu düzenlemenin gelişiminde sorunlara yol açacağı bildirilmektedir. Duygu düzenleme güçlüklerinin ise özellikle yeme bozuklukları ve sınır kişilik bozukluğu ile ilişkili olduğunu gösteren birçok çalışma (24-27) bulunmaktadır. Mevcut ölçeğin özellikle belirtilen psikopatoloji türleri ile ilgili çalışmalarda kullanılmasının, sonuçların diğer araştırmalarla karşılaştırılmasına olanak sağlayacağı söylenebilir.

Bu çalışmanın temel amacı ÇOÇÖ Türkçe Formu'nun üniversite öğrencilerinden oluşan bir

örneklem için geçerlik ve güvenilirliğini belirlemektir. Çalışma kapsamında ölçeğin iç tutarlık katsayıları hesaplanmış, faktör yapısı doğrulayıcı faktör analizi ile değerlendirilmiştir. Ayrıca ölçüt bağıntılı geçerliği ölçmek amacıyla, çocuklukta onay görmeme ile ilişkili olduğu düşünülen algılanan ebeveynlik tarzları ve benlik saygısı ölçümleri ile ilişkisi incelenmiştir.

YÖNTEM

Bu çalışmanın örnekleme Mersin Üniversitesi öğrencisi olan toplam 303 katılımcıdan oluşmaktadır (Ort.=21.23 ve SS=3.02). Katılımcıların 118'i erkek (%38.9) ve 185'i (%61.1) kadındır.

Ölçekler

Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği: Rosenberg tarafından geliştirilen ölçek 63 madde ve 12 alt testten oluşmaktadır. 12 alt testten biri olan Benlik Saygısı alt ölçeği puanlaması 4'lü likert tipi olan (1-çok doğru, 4-çok yanlış) ve 10 maddeden oluşan bir ölçme aracıdır. Maddelerden 5 tanesi (3., 5., 8., 9. ve 10. maddeler) ters kodlanmaktadır. Ölçekten alınan puan düştükçe benlik saygısı artmaktadır. Ölçeğin Türkçe adaptasyon ve geçerlik güvenilirlik çalışması Çuhadaroğlu (29) tarafından yapılmıştır. Bu çalışmada benlik saygısı alt ölçeğinin Chronbach alfa katsayısı 0.75 bulunmuştur. Mevcut çalışma kapsamında yapılan analizlerde ise ölçeğin Chronbach alfa katsayısı 0.86 olarak hesaplanmıştır.

Kısaltılmış Algılanan Ebeveyn Tutumları Ölçeği-Çocuk Formu (KAET-Ç): Orijinal adıyla EMBU-C Perris ve arkadaşları (30) tarafından geliştirilen ve Arrindell ve arkadaşları (31) tarafından kısaltılan KAET-Ç, yetişkinlerin çocukken anne-babalarının kendilerine yönelik davranış biçimlerine ilişkin algılarını değerlendiren bir ölçektir. Ölçek, ebeveyn tutumlarının anne ve baba için ayrı olarak değerlendirilmesini sağlayan 4'lü likert tipi bir ölçektir (1- hayır, hiçbir zaman; 4- evet, çoğu zaman). Ölçek; aşırı koruyucu, reddedici tutumlar ve duygusal sıcaklık olmak üzere üç alt boyuttan oluşmaktadır. Hem anne hem de baba tutumları için duygusal sıcaklık boyutu 7 madde, aşırı

koruyuculuk alt boyutu 9 madde ve reddedicilik alt boyutu 7 maddeden oluşmaktadır. Ölçekte yer alan maddelerden sadece 17. madde özgün çalışmada olduğu gibi ters kodlanarak puanlamaya dahil edilmektedir. Dirik ve arkadaşları (32) ölçeğin psikometrik özelliklerini inceledikleri bir başka çalışmada; Chronbach alfa değerlerini baba duygusal sıcaklık, aşırı koruyuculuk ve reddedicilik için sırasıyla 0.79, 0.73, ve 0.71; anne duygusal sıcaklık, aşırı koruyuculuk ve reddedicilik için sırasıyla 0.75, 0.72, ve 0.64 şeklinde rapor etmişlerdir. Mevcut çalışma kapsamında baba duygusal sıcaklık, aşırı koruyuculuk ve reddedicilik için Chronbach alfa değerleri sırasıyla 0.86, 0.80, 0.78; anne duygusal sıcaklık, aşırı koruyuculuk ve reddedicilik için Chronbach alfa değerleri sırasıyla 0.84, 0.79 ve 0.76 şeklinde bulunmuştur.

Çocuklukta Onaylamayan Çevre Ölçeği (ÇOÇÖ): ÇOÇÖ, çocukluk yaşantısında ebeveynler tarafından onaylanmama deneyimlerinin sorgulanması için geriye dönük bilgi almayı sağlayan bir ölçektir. Ölçek iki bölümden oluşmaktadır. Ölçeğin ilk bölümü, katılımcıların anne ve babalarını ayrı ayrı değerlendirmelerini sağlayan 5'li likert tipi (1- hiçbir zaman, 5- her zaman) 14 maddeden oluşmaktadır. Ölçekten alınan puan her bir ebeveyn için 14 ile 70 arasında değişmektedir. Ölçeğin ikinci bölümünde Linehan (6) tarafından tanımlanan aile tiplerine denk gelen 4 madde sunulmaktadır. Bu maddelerde tanımlanan aile tiplerinden 3'ü onaylamayan aile türleridir (tipik, mükemmel ve kaotik) ve bu tür aileler düşük huzursuzluk toleransına neden olurlar. Tipik onaylamayan aile çevreleri, ailenin dikkatinin başarı ve kazanımlarda olduğu ve duyguların kontrol altında tutulmasının gerektiği ailelerdir. Onaylamayan aile tiplerinden bir diğeri olan mükemmel ailede, duyguların gizlenmesi ve yokmuşlar gibi davranılması beklenirken, negatif duygulara tahammül yoktur. Son olarak kaotik onaylamayan aile tipinde ise ebeveynlerin alkol madde kullanım problemleri olabileceği ve çocuklar için genellikle ulaşılmaz oldukları vurgulanmaktadır. Dolayısıyla bu tür ailelerde çocuklar genellikle kendi başlarının çaresine bakmak zorunda kalırlar. Linehan (6) tarafından tanımlanmış olan dördüncü aile tipi çocukların duygularınının

desteklenme ve teşvik edilme gibi uygun yollarla karşılık verildiği aile tipidir. Dolayısıyla bu aile tipi patolojik olmak yerine destekleyici/onaylayan aile türü olarak tanımlanmış tek aile tipidir. Bu tür ailelerde onaylamayan çevre özellikleri yoktur. Dahası çocuklara duygularını ve diğer içsel deneyimlerini nasıl tanımlayacaklarını ve bu duygularına değer vermeleri öğretilir. Ölçeğin bu ikinci kısmında katılımcılardan her bir maddede belirtilen aile tiplerini kendi ailelerine benzerlik derecesi açısından 5 dereceli bir ölçek üzerinde puanlamaları istenmektedir. Robertson ve arkadaşları (15) ölçeğin psikometrik özelliklerini inceledikleri çalışmada Chronbach alfa değerlerini anne formu için 0.88, baba formu için 0.90 şeklinde rapor etmişlerdir.

İşlem

Araştırmaya başlamadan önce Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Etik Kurulu onayı alınmıştır. Çeviri çalışması öncesinde ise ölçeği geliştiren sorumlu yazardan elektronik posta yoluyla izin alınmıştır. Orijinal ölçeğin yazarı ile iletişime geçilerek ölçeğin çevrilmesi için gerekli onay alındıktan sonra yazarın da isteği doğrultusunda ölçek, orijinal dilinden (İngilizce) Türkçeye çevrilmiş, sonrasında ise geri çevirisi yapıldı (Türkçeden İngilizceye) yazardan tekrar onay alınmıştır. Veri toplama işlemine başlamadan önce ölçeğin katılımcılar tarafından anlaşılıp anlaşılmadığını test etmek amacıyla, ölçeğin uygulanması planlanan hedef örneklemin özelliklerini taşıyan 20 kişilik bir katılımcı grubu ile bir pilot çalışma yapılmıştır. Pilot çalışma uygulaması süre tutularak ve katılımcılara anlamadıkları maddeler için soru sorabilecekleri belirtilerek birebir şekilde gerçekleştirilmiştir. Uygulamanın sonunda katılımcılar tarafından anlaşılmayan madde olmadığı bildirildiğinden ölçeğin son şekline karar verilmiştir. Ölçeğin katılımcılar tarafından anlaşıldığı teyit edildikten sonra hedef örneklemden veri toplama süreci başlamıştır. Ölçeklerin uygulanmasından önce katılımcılara, katılımın gönüllülük esasına dayandığı ve kişisel bilgilerinin kullanılmayacağı güvencesi verilmiştir. Üniversite öğrencisi olma ve gönüllülük dışında başka bir çalışmaya alınma ölçütü kullanılmamıştır.

Uygulama yaklaşık olarak 20 dakika sürmüştür. Elde edilen 328 kişilik veri seti istatistik programına girilirken, 25 katılımcının belirli ölçekleri doldurmadığı veya rastgele doldurduğu anlaşıldığından bu veriler veri setinden çıkarılmıştır. Verilerin analizinden önce Mahalanobis uzaklığı hesaplanmış ve veri setinde herhangi bir uç veri olmadığı görülmüştür. Veri setindeki boş veriler o verinin grup ortalaması ile doldurulmuştur. Sonuç olarak analizler 303 katılımcıdan alınan veriler ile yürütülmüştür.

İstatistiksel Analiz

Bu çalışmada kullanılan istatistiksel yöntemler Güngör'ün (33) psikolojide ölçme araçlarının geliştirilmesi ve uyarlanması ile ilgili makalesinde önerdiği ölçütler dikkate alınarak uygulanmıştır. Ölçeğin iç tutarlılığı için Cronbach alfa güvenilirlik katsayısı hesaplanmış, yarıya bölme güvenilirliği ise Guttman Split-half analizi ile değerlendirilmiştir. ÇOCÖ'nün yapı geçerliğini belirlemek amacıyla doğrulayıcı faktör analizi yapılmıştır. Ölçeğin ölçüt bağımlı geçerliğinin değerlendirilmesi amacıyla da KAET-Ç alt boyutları ve Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği ile ilişkisinin kontrol edildiği korelasyon analizleri yapılmıştır. Ölçeklerin güvenilirlik katsayılarının hesaplanması ve aralarındaki ilişkiyi gösteren korelasyon hesaplamaları için SPSS 20.0 programı ve doğrulayıcı faktör analizi uygulaması için ise LISREL 8.51 programı kullanılmıştır.

BULGULAR

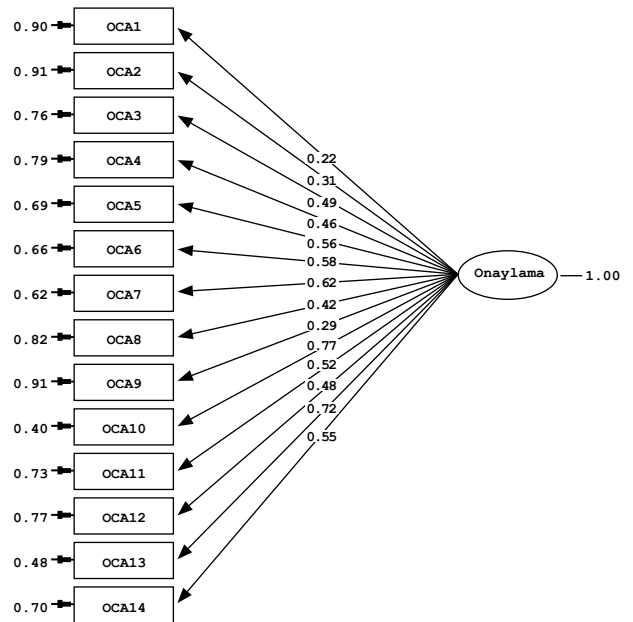
Geçerlik

Çocuklukta Onaylamayan Çevre Ölçeğinin Doğrulayıcı Faktör Analizi

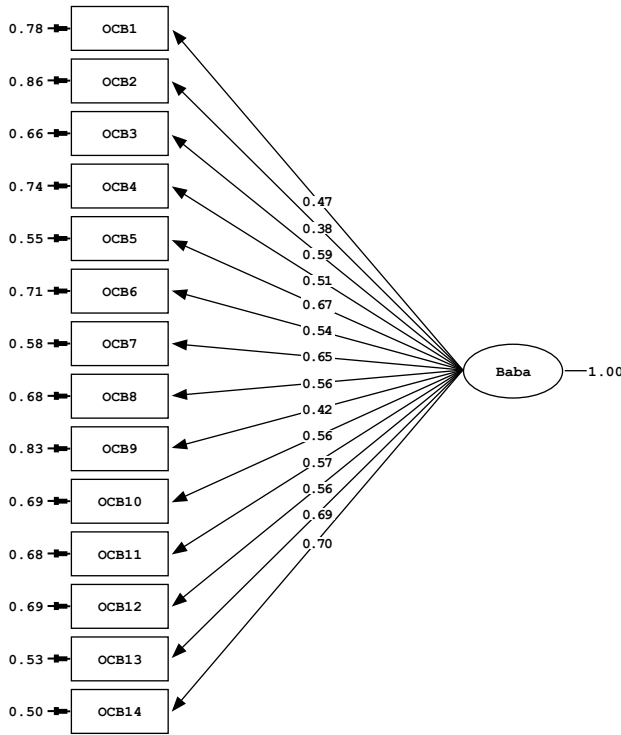
Doğrulayıcı faktör analizi, geleneksel yöntem ile yapılan faktör analizlerinden farklı olarak daha önceden araştırmacı tarafından belirlenmiş bir faktöriyel yapının doğrulanmasını test etmek amacıyla kullanılır (34). Araştırma kapsamında ölçülen değişkenler arası gözlenen kovaryans matrisi ve yordanan matrisinin ne oranda benzediğini sınamak için belirli uyum indeksleri

kullanılmıştır. Yapılan doğrulayıcı faktör analizi kapsamında uyum iyiliği indeksi (goodness of fit index-GFI), karşılaştırmalı uyum indeksi (CFI), düzeltilmiş uyum iyiliği indeksi (adjusted goodness of fit index-AGFI) ve kök ortalama kare yaklaşım hatası (root mean square error of approximation-RMSEA) dikkate alınmıştır. RMSEA değerinin kabul edilebilir düzeyde olması için 0.08 ile 0.10 arasındaki düzeyler kabul edilebilirken 0.10'un üzerindeki değerler kabul edilmez (35). Düzeltilmiş uyum iyiliği indeksi (AGFI), 0 ile 1 aralığında değer alır ve 1'e yaklaştıkça iyileşen uyuma işaret etmektedir. Bu index için 0.90 iyi uyumu gösterirken 0.85'ten büyük değerler de iyi uyum değeri olarak kabul edilmektedir (36). Karşılaştırmalı uyum indeksi (CFI) için 0.95 ile 1 arasındaki değerler mükemmel uyum ölçütleri olarak değerlendirilirken, 0.90 ile 0.95 arasındaki değerlerin kabul edilebilir düzeyde olduğu rapor edilmiştir (37,38). Uyum iyiliği indeksi (GFI) istatistiği 0 ile 1 aralığında değer alır ve 1'e yaklaştıkça daha iyi uyum değerlerine işaret eder (36). Fit indeksi Chi-Square değerinin serbestlik derecesine bölünmesiyle elde edilmekte ve genel olarak 3'ün altındaki değerler iyi bir uyumu göstermektedir (39).

ÇOCÖ anne formunun tek faktörlü yapısını doğrulamak amacıyla yapılan analiz sonucunda anne

Şekil 1: Çocuklukta Onaylamayan Çevre Ölçeği anne formu için yapılan doğrulayıcı faktör analizi

Şekil 2: Çocuklukta Onaylamayan Çevre Ölçeği baba formu için yapılan doğrulayıcı faktör analizi

formunun mükemmel uyum (fit) değerlerine sahip olmasa bile, kabul edilebilir sınırlar içinde olduğunu ortaya koymaktadır ($\chi^2[71, N=303]=181.29$, $\chi^2/sd=2.55$, $RMSEA=0.072$, $GFI=0.92$, $CFI=0.90$, $AGFI=0.87$). Elde edilen uyum indeksleri verinin tek faktörlü çözümle tanımlanabileceğini göstermektedir (Şekil 1).

ÇOÇÖ Baba formunun tek faktörlü yapısını doğrulamak için yapılan analiz sonucu incelendiğinde uyum indekslerin kabul edilebilir düzeyde olduğu görülmektedir ($\chi^2[71, N=303]=192.57$, $\chi^2/sd=2.71$, $RMSEA=0.075$, $GFI=0.92$, $CFI=0.93$, $AGFI=0.88$). Elde edilen uyum indeksleri ölçeğin baba formunun da tek faktörlü çözümle tanımlanabileceğini göstermektedir (Şekil 2).

Ölçüt Bağıntılı Geçerlik

ÇOÇÖ'nin ölçüt bağıntılı geçerliğini değerlendirmek için ölçeğin anne ve baba formları ile KAET-Ç ve Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği ile korelasyonel

ilişkileri incelenmiştir. Bilindiği gibi çalışmada kullanılan KAET-Ç tıpkı ÇOÇÖ gibi katılımcıların tüm maddeleri anne ve babaları için ayrı ayrı yanıtladığı bir araçtır ve bu aracın üç alt boyutu (aşırı koruyuculuk, duygusal sıcaklık ve reddedicilik) bulunmaktadır. Tablo 1'de ölçeklerden alınan toplam puanlar ve standart sapmalar görülmektedir.

Korelasyon katsayısının (r) gücünü değerlendirirken; $r<0.2$ ise çok zayıf ilişki yada korelasyon yok, $0.2-0.4$ arasında ise zayıf korelasyon, $0.4-0.6$ arasında ise orta düzeyde korelasyon, $0.6-0.8$ arasında ise yüksek korelasyon, 0.8 'den büyük ise çok yüksek korelasyon olduğu yorumu yapılır (35).

ÇOÇÖ anne formu ile KAET-Ç'nin anneden algılanan duygusal sıcaklık ($r=-0.58$, $p<0.01$) alt ölçeği arasında negatif yönde ve orta düzeyde anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir. Ölçeğin anne formu ile KAET-Ç'nin anneden algılanan aşırı koruyuculuk alt boyutu arasında ($r=0.34$, $p<0.01$) ve reddedicilik alt boyutu arasında ($r=0.31$, $p<0.01$) pozitif yönde ve düşük düzeyde anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir. ÇOÇÖ anne formu ile Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği ($r=0.34$, $p<0.01$) arasında pozitif yönde ve düşük düzeyde istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir (Bu ölçekte yüksek puanlar

Tablo 1: Ölçeklerin ortalama ve standart sapma değerleri

	Ortalama	SS
ÇOÇÖ Anne	26.12	3.35
ÇOÇÖ Baba	28.23	9.51
Kaotik Aile	1.40	0.87
Onaylayan Aile	3.47	1.29
Mükemmel Aile	1.57	1.01
Tipik Aile	2.66	1.35
Benlik Saygısı	19.42	5.28
KAET-Ç Anne		
Sıcaklık	20.57	4.61
Koruyuculuk	21.05	5.28
Reddedicilik	10.03	3.09
KAET-Ç Baba		
Sıcaklık	19.13	5.08
Koruyuculuk	20.01	5.31
Reddedicilik	10.02	3.35

ÇOÇÖ Anne: Çocuklukta Onaylamayan Çevre Ölçeği Anne Formu,
 ÇOÇÖ Baba: Çocuklukta Onaylamayan Çevre Ölçeği Baba Formu,
 KAET-Ç Anne: Anneden Algılanan Ebeveyn Tutumları Ölçeği-Çocuk Formu,
 KAET-Ç Baba: Babadan Algılanan Ebeveyn Tutumları Ölçeği-Çocuk Formu,
 SS: Standart sapma

Tablo 2: ÇOÇÖ anne, ÇOÇÖ baba formu ve aile tipleri ile KAET-Ç anne, KAET-Ç baba ve Benlik Saygısı puanları arasındaki korelasyonlar

	KAET-Ç Anne			KAET-Ç Baba			Benlik Saygısı
	Sıcaklık	Koruyuculuk	Reddedicilik	Sıcaklık	Koruyuculuk	Reddedicilik	
Anne ÇOÇÖ	-0.58**	0.34**	0.31**	-0.46**	0.55**	0.45**	0.34**
Baba ÇOÇÖ	-0.47**	0.27**	0.35**	-0.67**	0.44**	0.71**	0.30**
Kaotik Aile	-0.40**	0.09	0.04	-0.43**	0.33**	0.37**	0.17**
Onaylayan Aile	0.57**	-0.21**	-0.22**	0.67**	-0.39**	-0.52**	-0.37**
Mükemmel Aile	0.27**	0.29**	0.33**	-0.30**	0.31**	0.39**	0.20**
Tipik Aile	-0.18**	0.27**	0.29**	-0.14*	0.29**	0.30**	0.10

*p<0.05 (Korelasyon 0.05 düzeyinde anlamlı), **p<0.01 (Korelasyon 0.01 düzeyinde anlamlı), ÇOÇÖ Anne: Çocuklukta Onaylamayan Çevre Ölçeği Anne Formu, ÇOÇÖ Baba: Çocuklukta Onaylamayan Çevre Ölçeği Baba Formu, KAET-Ç Anne: Anneden Algılanan Ebeveyn Tutumları Ölçeği-Çocuk Formu, KAET-Ç Baba: Babadan Algılanan Ebeveyn Tutumları Ölçeği-Çocuk Formu

düşük benlik saygısını göstermektedir). ÇOÇÖ baba formu ile KAET-Ç'nin babadan algılanan duygusal sıcaklık alt boyutu ile arasında negatif yönde yüksek düzeyde ($r=-0.67$, $p<0.01$), KAET-Ç'nin aşırı koruyuculuk alt boyutu ile pozitif yönde ve orta düzeyde ($r=0.44$, $p<0.01$) ve reddedicilik alt boyutu ile arasında pozitif yönde ve yüksek düzeyde ($r=0.71$, $p<0.01$) anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir. Ölçeğin baba formu ile Rosenberg Benlik Saygısı ölçeğinin toplam puanı arasında pozitif yönde ve düşük düzeyde anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir ($r=0.30$, $p<0.01$). Tablo 2'de değişkenler arasındaki korelasyon analizleri görülmektedir.

Güvenirlik

İç Tutarlık

Ölçeğin güvenilirliği ile ilişkili bilgi Cronbach alfa iç tutarlık katsayısı, iki yarım güvenilirliği ve madde test korelasyonu ile elde edilmiştir. Cronbach alfa katsayısı 0 ile 1 arasında değerler alır ve değer 1'e yaklaştıkça güvenilirlik artmaktadır. Cronbach alfa değerinin 0.70'den büyük olması ölçeğin güvenilirliği için yeterli kabul edilmektedir (36). Yapılan analiz sonucunda ölçeğin anne formunun Cronbach alfa iç tutarlık katsayısının 0.84 olduğu görülmektedir. Formun ölçek maddelerinin birbiri ile korelasyonunun 0.36 ile 0.63 aralığında olduğu görülmektedir. Anne formundan elde edilen iki yarım (Split-half) güvenilirlik katsayısının 0.75 olduğu belirlenmiştir.

Ölçeğin baba formunun iç tutarlık katsayısı 0.87 olarak hesaplanmıştır. Baba formunun ölçek maddelerinin birbiri ile korelasyonunun 0.44 ile 0.70 arasında olduğu görülmektedir. Buna ek olarak baba formunun iki yarım güvenilirlik katsayısının 0.81 olduğu belirlenmiştir.

TARTIŞMA

Bu çalışma ÇOÇÖ'ni kültürümüze uyarlamak amacıyla gerçekleştirilmiştir. Onaylamayan çevre kavramı Linehan'ın (6) diyalektik davranışçı terapi modeline ait olmakla birlikte, söz konusu ölçek Mountford ve arkadaşlarının (1) çalışmaları sonucunda geliştirilmiştir. Kısaltılmış ismiyle ÇOÇÖ, çocukluk yıllarında hem anne hem de babadan algılanan onaylanmama deneyimlerini değerlendirmenin yanı sıra genel olarak bireyin çocukluğundaki çevreyi nasıl algıladığını belirlemeyi hedeflemektedir.

Orijinal çalışmada hem ölçeğin psikometrik özellikleri hem de yeme bozukluğu ile ilişkisi incelenmiştir. Sözü geçen çalışma ile birlikte yeme bozukluğu olan hastalarla yürütülen bir başka çalışmada da klinik grubun Cronbach alfa değerleri her iki ebeveyn için de oldukça tatmin edici iken (1,20) klinik olmayan gruplardan elde edilen içtutarlık katsayılarının çok daha düşük olduğu görülmüştür (1,19). Mevcut çalışmada ise önceki çalışmaların aksine normal grupta çalışılmış ve içtutarlık katsayılarının her iki ebeveyn formu için de yüksek derecede güvenilir aralıkta olduğu görülmüştür.

Çalışmada ölçüt bağıntılı geçerliği belirlemek için iki ayrı ölçme aracı kullanılmıştır. Bunlar; KAET-Ç ve Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeğidir. Onaylamayan Çevre Ölçeğinin psikometrik özelliklerinin incelendiği bir çalışmada (11) da ölçüt bağıntılı geçerlik için benzer şekilde ebeveyn tutumlarının ölçüldüğü görülmüştür. Benlik saygısının tohumlarının çocukluktan itibaren gelişmeye başladığı (41) ve çocuğa yapılan ideal ebeveynliğin onun bütünleşmiş bir benlik ve sağlıklı benlik saygısı geliştirmesini desteklediği (42) bilinmektedir. İlgili alan yazın incelendiğinde gelişimsel süreç boyunca çocukların benlik saygısını ve davranışlarını etkileyen faktörlerin başında ebeveynlik stillerinin geldiğini gösteren çalışmaların varlığı (43,44) ölçüt bağıntılı geçerlik için benlik saygısı ve algılanan ebeveynlik tarzlarının kullanılmasının yerinde olacağını düşündürmüştür. ‘Çocukluğunda daha az onaylanma deneyimi olan bireylerin benlik saygıları olumsuz biçimde etkilenir’ hipotezinin de sınındığı analizlerde, bu iki değişken arasında beklenen yönde bir ilişki olduğu görülmüştür. Ebeveynlerden algılanan aşırı koruyuculuk, sıcaklık ve reddedicilik ile onaylanmama algısı arasındaki ilişkilere bakıldığında ise her iki ebeveyn için de geçerli olmak üzere onaylanmama ile sıcaklık negatif, onaylanmama ile aşırı koruyuculuk ve reddedicilik ise pozitif yönde ilişkili bulunmuştur. Huxley ve Bizumic’in (5) yaptıkları bir çalışmada ebeveynlik tarzları bireysel düzeyde değil bütünsel olarak değerlendirilmiş ve tek bir ölçüm alınmıştır. Sıcaklık boyutu ise maddelerin ters puanlanması ile soğukluk olarak isimlendirilmiştir. Bu çalışmanın bulguları mevcut araştırma ile karşılaştırıldığında benzer biçimde ebeveynlerin aşırı koruyuculuğu, reddediciliği ve soğukluğunun onaylanmama algısı ile pozitif yönde anlamlı bir ilişki gösterdiği anlaşılmıştır. Bir başka çalışmada ise Robertson ve arkadaşları (15) algılanan ebeveynlik tarzlarını “ilgi” ve “aşırı koruyuculuk” alt boyutlarından oluşan bir başka ölçekle değerlendirmişlerdir. Araştırmacılar hem anneden hem de babadan algılanan onaylanmamanın aşırı koruyuculukla pozitif, ilgi ile negatif yönde ilişkisi olduğunu bulmuşlardır. Bu çalışmanın sonuçlarının da bulgulara paralel olduğu görülmektedir. Öte yandan bireyin algıladığı ebeveynlik tarzı ile benlik saygısı arasındaki ilişkiyi araştıran

çalışmalara bakıldığında da mevcut çalışmanın bulguları ile paralel bulgular rapor edildiği görülmektedir. Parker ve arkadaşlarının (45,46) yürüttüğü ve ebeveynlik stillerinden ikisi olan sıcaklık ve aşırı koruyuculuk ruh sağlığını nasıl etkilediği sorusuna yanıt aradıkları bir dizi çalışmada benlik saygısı ile anneden algılanan sıcaklık, anneden algılanan aşırı koruyuculuk, ve babadan algılanan aşırı koruyuculuk arasında anlamlı ilişki olduğu rapor edilmiştir. Benzer bir şekilde ebeveynlik stilleri ve benlik saygısı arasındaki ilişkiyi araştıran çalışmalarında Lamborn ve arkadaşları (47) sıcaklık ve yüksek beklenti içeren otoriter ebeveynlik stili benlik saygısı gelişimi için en yararlı ebeveynlik stili olduğunu belirtmişlerdir. Mevcut çalışmanın bulgularına bakıldığında da benlik saygısı ile anneden algılanan sıcaklık, aşırı koruyuculuk ve babadan algılanan aşırı koruyuculuk arasındaki ilişkinin anlamlı olduğu görülmektedir.

Her çalışmanın olduğu gibi bu araştırmanın da bazı sınırlılıkları bulunmaktadır. Bunlardan ilki, ölçme aracının üniversite öğrencileriyle sınırlı bir örneklemede kullanılmış olmasıdır. Bu durum çalışma bulgularının genellenebilirliği açısından önemli bir kısıtlılık oluşturmaktadır. Bir diğeri ise, ölçeğin doğasından kaynaklanan geriye dönük bilgi alma yönteminden kaynaklanmaktadır. Bilindiği gibi geriye dönük bilgi almaya dayalı ölçme araçlarına verilen yanıtlar kişinin o anki duygusal durumu, ilişkileri ve ruhsal belirtilerinden etkilenmektedir. Bununla birlikte uyarılma çalışması yapılan ölçeğin alanda sürekli gereksinim duyulan veri toplama araçlarına dair eksikliği gidermede fayda sağlaması beklenmektedir. Önceki çalışmalarda çoğunlukla yeme bozuklukları, sınır ve narsistik kişilik bozukluğu ile ilgili çalışmalarda kullanılmış olan ölçeğin, ülkemizde hem sözü edilen konularda hem de psikopatolojinin diğer türleri ile ilişkisinin araştırılmasında alana katkı yapacağı düşünülmektedir.

Özetlenecek olursa, ebeveynlerden algılanan onaylanmama deneyimlerini geriye dönük olarak değerlendirilen ÇOÇÖ Türkçe Formu’nun, geçerli ve güvenilir bir araç olduğu söylenebilir. Ölçeğin çocukluk dönemi, ebeveyn-çocuk ilişkileri ve aile odaklı çalışmalarda kullanılabileceği düşünülmektedir.

Katkı Kategorileri	Yazarın Adı
Çalışma fikrinin geliştirilmesi	A.A., Z.B., E.H.A.
Çalışmanın metodolojik olarak tasarımı	A.A., Z.B., E.H.A.
Veri toplama ve işleme	E.H.A., Z.B.
Verinin analizi ve yorumlanması	E.H.A.
Literatür araştırması	A.A., Z.B., E.H.A.
Makalenin yazımı	A.A., Z.B., E.H.A.
Makalenin gözden geçirilerek revize edilmesi	A.A., Z.B., E.H.A.

Çıkar çatışması: Yazarlar çıkar çatışması beyan etmemişlerdir.

Finansal destek: Yazarlar finansal destek beyan etmemişlerdir.

KAYNAKLAR

- Mountford V, Corstorphine E, Tomlinson S, Waller G. Development of a measure to assess invalidating childhood environments in the eating disorders. *Eat Behav* 2007; 8:48-58. **[CrossRef]**
- Vostanis P, Graves A, Meltzer H, Goodman R, Jenkins R, Brugha T. Relationship between parental psychopathology, parenting strategies and child mental health-findings from the GB national study. *Soc Psychiatry Psychiatr Epidemiol* 2006; 41:509-514. **[CrossRef]**
- McGinn LK, Cukor D, Sanderson WC. The relationship between parenting style, cognitive style, and anxiety and depression: Does increase in early adversity influence symptom severity through the mediating role of cognitive style? *Cognit Ther Res* 2005; 29:219-242. **[CrossRef]**
- Waller G, Corstorphine E, Mountford V. The role of emotional abuse in the eating disorders: implications for treatment. *Eat Disord* 2007; 15:317-331. **[CrossRef]**
- Huxley E, Bizumic B. Parental invalidation and the development of narcissism. *J Psychol* 2017; 151:130-147. **[CrossRef]**
- Linehan, M. Cognitive-behavioral treatment of borderline personality disorder. New York: Guilford Press, 1993; 49-52.
- Salsman NL, Linehan MM. Dialectical-behavioural therapy for borderline personality disorder. *Prim Psychiatry* 2006; 13:51-58.
- Kohut H. The analysis of the self. International Universities Press, Madison 1987; 74-137.
- Kohut H. The Restoration of the Self. Madison: International Universities Press, 1988; 171-205.
- Çetin, FÇ. Kendilik patolojisi belirtisi olarak kimlik kargaşası. *Türk Psikiyatri Derg* 2001; 12:309-314.
- Kohut H. Kendiliğin Yeniden Yapılanması. Cebeci Ö (Çeviri Ed.) İstanbul: Metis Yayınları, 1998, 55-157.
- Buckholdt KE, Parra GR, Jobe-Shields L. Intergenerational transmission of emotion dysregulation through parental invalidation of emotions: implications for adolescent internalizing and externalizing behaviors. *J Child Fam Stud* 2014; 23:324-332. **[CrossRef]**
- Yap MB, Allen NB, Ladouceur CD. Maternal socialization of positive affect: the impact of invalidation on adolescent emotion regulation and depressive symptomatology. *Child Dev* 2008; 79:1415-1431. **[CrossRef]**
- Selby EA, Braithwaite SR, Joiner TE, Fincham FD. Features of borderline personality disorder, perceived childhood emotional invalidation, and dysfunction within current romantic relationships. *J Fam Psychol* 2008; 22:885-893. **[CrossRef]**
- Robertson CD, Kimbrel NA, Nelson-Gray RO. The Invalidating Childhood Environment Scale (ICES): psychometric properties and relationship to borderline personality symptomatology. *J Pers Disord* 2013; 27:402-410. **[CrossRef]**
- Sauer SE, Baer RA. Relationships between thought suppression and symptoms of borderline personality disorder. *J Pers Disord* 2009; 23:48-61. **[CrossRef]**
- Sauer SE, Baer RA. Validation of measures of biosocial precursors to borderline personality disorder: childhood emotional vulnerability and environmental invalidation. *Assessment* 2010; 17:454-466. **[CrossRef]**
- Sauer-Zavala SE, Walsh EC, Eisenlohr-Moul TA, Lykins EL. Comparing mindfulness-based intervention strategies: differential effects of sitting meditation, body scan, and mindful yoga. *Mindfulness* 2013; 4:383-388. **[CrossRef]**
- Sturrock BA, Francis A, Carr S. Avoidance of affect mediates the effect of invalidating childhood environments on borderline personality symptomatology in a non-clinical sample. *Clin Psychol* 2009; 13:41-51. **[CrossRef]**

20. Haslam M, Mountford V, Meyer C, Waller G. Invalidating childhood environments in anorexia and bulimia nervosa. *Eat Behav* 2008; 9:313-318. **[CrossRef]**
21. Haslam M, Arcelus J, Farrow C, Meyer C. Attitudes towards emotional expression mediate the relationship between childhood invalidation and adult eating concern. *Eur Eat Disord Rev* 2012; 20:510-514. **[CrossRef]**
22. Hong PY, Lishner DA. General invalidation and trauma-specific invalidation as predictors of personality and subclinical psychopathology. *Pers Individ Dif* 2016; 89:211-216. **[CrossRef]**
23. Gomez R, Rohner RP. Tests of factor structure and measurement invariance in the United States and Australia using the adult version of the parental acceptance-rejection questionnaire. *Cross Cult Res* 2011; 45:267-285. **[CrossRef]**
24. Carpenter RW, Trull TJ. Components of emotion dysregulation in borderline personality disorder: a review. *Curr Psychiatry Rep* 2013; 15:335. **[CrossRef]**
25. Haynos AF, Fruzzetti, AE. Anorexia nervosa as a disorder of emotion dysregulation: evidence and treatment implications. *Clin Psychol* 2011; 18:183-202. **[CrossRef]**
26. Racine SE, Wildes, JE. Emotion dysregulation and symptoms of anorexia nervosa: the unique roles of lack of emotional awareness and impulse control difficulties when upset. *Int J Eat Disord* 2013; 46:713-720. **[CrossRef]**
27. Ford G, Waller G, Mountford V. Invalidating childhood environments and core beliefs in women with eating disorders. *Eur Eat Disord Rev* 2011; 19:316-321. **[CrossRef]**
28. Rosenberg M. *Society and the adolescent self-image* Princeton, NJ: Princeton University Press, 1965; 326. **[CrossRef]**
29. Çuhadaroğlu F. *Adolesanlarda benlik saygısı*. Uzmanlık Tezi, Hacettepe Üniversitesi Tıp Fakültesi Psikiyatri Anabilim Dalı, Ankara, 1986.
30. Perris C, Jacobsson L, Linndström H, von Knorring L, Perris H. Development of a new inventory for assessing memories of parental rearing behaviour. *Acta Psychiatr Scand* 1980; 61:265-274. **[CrossRef]**
31. Arrindell WA, Sanaviob E, Aguilar G, Sicab C, Hatzichristoud C, Eisemanne M, Recinosc LA, Gasznerf P, Peterc M, Battaglieseg G, Kállaih J, Endei JV. The development of a short form of the EMBU: its appraisal with students in Greece, Guatemala, Hungary and Italy. *Pers Individ Dif* 1999; 27:613-628. **[CrossRef]**
32. Dirik G, Yorulmaz O, Karancı AN. Çocukluk dönemi ebeveyn tutumlarının değerlendirilmesi: kısaltılmış algılanan ebeveyn tutumları-çocuk formu. *Türk Psikiyatri Derg* 2015; 26:123-130.
33. Güngör D. Psikolojide ölçme araçlarının geliştirilmesi ve uyarlanması kılavuzu. *Türk Psikoloji Yazıları* 2016; 19:104-112.
34. Erdoğan Y, Bayram S, Deniz L. Web tabanlı öğretim tutum ölçeği: açıklayıcı ve doğrulayıcı faktör analizi çalışması. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi* 2007; 4:1-14.
35. Shevlin M, Miles JNV. Effects of sample size, model specification and factor loadings on the GFI in confirmatory factor analysis. *Pers Individ Dif* 1998; 25:85-90. **[CrossRef]**
36. Schermelleh-Engel K, Moosbrugger H, Müller H. Evaluating the fit of structural equation models: tests of significance and descriptive goodness-of-fit measures. *Methods of Psychological Research Online* 2003; 8:23-74.
37. Baumgartner H, Homburg C. Applications of structural equation modeling in marketing and consumer research: a review. *International Journal of Research in Marketing* 1996; 13:139-161. **[CrossRef]**
38. Marsh HW, Hau KT, Artelt C, Baumert J, Peschar JL. OECD's brief self-report measure of educational psychology's most useful affective constructs: cross-cultural, psychometric comparisons across 25 countries. *J Test Eval* 2006; 6:311-360. **[CrossRef]**
39. Şimşek ÖF. *Yapısal Eşitlik Modellemesine Giriş: Temel İlkeler ve LISREL Uygulamaları*. Ankara: Ekinoks Yayınevi, 2007.
40. Cortina JM. What is coefficient alpha? An examination of theory and applications. *J Appl Psychol* 1993; 78:98-104. **[CrossRef]**
41. Clemes H, Bean R, Clark A. *How to Raise Teenagers Self Esteem*. New York: Price Stern Sloan, 1990.
42. Cone VP. Self-Esteem's relations to empathy and parenting. *Psychological Thought* 2016; 9:184-196. **[CrossRef]**
43. Moghaddam MF, Validad A, Rakhshani T, Assareh, M. Child self-esteem and different parenting styles of mothers: a cross-sectional study. *Schweiz Arch Neurol Psychiatr* 2017; 19:37-42.
44. Park S, Kim BN, Park MH. The relationship between parenting attitudes, negative cognition, and the depressive symptoms according to gender in Korean adolescents. *Int J Ment Health Syst* 2016; 10:35. **[CrossRef]**
45. Parker, G. Parental rearing style: examining for links with personality vulnerability factors for depression. *Soc Psychiatry Psychiatr Epidemiol* 1993; 28:97-100. **[CrossRef]**
46. Parker G, Tupling H, Brown LB. A parental bonding instrument. *Br J Med Psychol* 1979; 52:1-10. **[CrossRef]**
47. Lamborn SD, Mounts NS, Steinberg L, Dornbusch SM. Patterns of competence and adjustment among adolescents from authoritative, authoritarian, indulgent and neglectful families. *Child Dev* 1991; 62:1049-1065. **[CrossRef]**